

การสอบสวนการระบาดของโรคสุกใสในโรงเรียนและชุมชน กลุ่มบ้านมอตะหลั่ว หมู่ 10
ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2566
Outbreak investigation of chickenpox in Mortalua school and community
of village no.10, Maechan subdistrict, Umphang district, Tak province,
February – May 2023

ศุภชัย ครบตระกูลชัย, เกียรติภูมิ ภักดีไทยเทศา

Supachai Krobrakulchai, Kiadtiphum Phakdithaithesa

โรงพยาบาลอุ้มผาง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก

บทคัดย่อ

วันที่ 31 มี.ค. 2566 ฝ่ายควบคุมโรคติดต่อ โรงพยาบาลอุ้มผาง จังหวัดตาก ได้รับแจ้งจากแผนกผู้ป่วยในว่า พบผู้ป่วยสงสัยโรคสุกใสจำนวน 1 ราย (Index case) เป็นหญิงตั้งครรภ์อายุ 25 ปี อาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว หมู่ 10 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเชื้อสายกะเหรี่ยงที่ห่างไกล และการเดินทางลำบาก จากการสอบสวนเบื้องต้นพบว่าผู้ป่วยน่าจะติดมาจากบุตรที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน จึงได้ออกสอบสวนโรคโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ยืนยันการวินิจฉัยและการระบาดของโรค ค้นหาผู้ป่วย และวิธีการถ่ายทอดโรค ศึกษาลักษณะทางระบาดวิทยาของโรคตามบุคคล เวลา และสถานที่ และกำหนดมาตรการในการควบคุมการระบาดของโรค

จากการสอบสวนโรคพบผู้ป่วยรวม 37 ราย อัตราป่วยร้อยละ 15.9 โดยพบการระบาดทั้งในศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) บ้านมอตะหลั่ว และในครอบครัวของผู้ป่วย การระบาดใน ศศช. แห่งนี้ พบนักเรียนป่วยรวม 24 ราย จากทั้งหมด 40 ราย อัตราป่วยร้อยละ 60.0 โดยพบในทุกชั้นเรียน ตั้งแต่อนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 อาการทางคลินิกของผู้ป่วยที่พบมากที่สุด ได้แก่ อาการไข้และตุ่มน้ำใส (ร้อยละ 100.0) รองลงมาเป็นผื่นแดง (ร้อยละ 48.6) ไม่พบผู้ป่วยมีภาวะแทรกซ้อนหรือเสียชีวิต ผู้ป่วยรายแรก (First case) ในกลุ่มบ้านนี้ เริ่มป่วยด้วยโรคสุกใสวันที่ 9 ก.พ. 2566 ซึ่งน่าจะติดโรคสุกใสในระหว่างการเดินทางจากหมู่บ้านไปรักษาโรคที่โรงพยาบาลแม่สอด ในวันที่ 18 ม.ค. 2566 ซึ่งในช่วงนั้นพบรายงานผู้ป่วยโรคสุกใสประปราย ใน อ.อุ้มผาง และ อ.แม่สอด โดยผู้ป่วยรายแรกนี้มีระยะฟักตัวประมาณ 22 วัน ต่อมาผู้สัมผัสในครอบครัวของผู้ป่วยรายแรก (สามี และบุตรทั้ง 4 ราย) พบป่วยตามมา โดยเริ่มป่วยระหว่างวันที่ 9-28 ก.พ. 2566 โดยมีระยะฟักตัวของโรคประมาณ 7-19 วัน จากบุตร 3 รายของผู้ป่วยรายแรกซึ่งเป็นเด็กนักเรียนใน ศศช. แห่งนี้ได้แพร่โรคต่อให้เด็กนักเรียนคนอื่น ซึ่งเมื่อเด็กนักเรียนป่วยรายใหม่ ก็แพร่โรคต่อให้กับคนในครอบครัวซึ่งรวมถึง Index case สำหรับผู้ป่วย Index case ซึ่งเป็นหญิงตั้งครรภ์ไม่พบมีอาการปวดอวัยวะ ผู้ป่วยหายจากโรค และคลอดบุตรปกติ น้ำหนักแรกคลอด

3,130 กรัม จากการศึกษาสภาพแวดล้อมพบว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านมักจะใช้ของร่วมกัน นอนติดกัน รับประทานอาหารโดยใช้ช้อนกลางร่วมกัน ส่วนในโรงเรียนพบว่า 1 ห้องเรียน จะประกอบด้วยหลายชั้นเรียนเนื่องจากแต่ละชั้นมีนักเรียนน้อย ส่วนนักเรียนอนุบาลก็มีการนอนใกล้ติดกัน ซึ่งสภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในครอบครัว นั้นเอื้อต่อการแพร่โรคสุกใส

คำสำคัญ: โรคสุกใส, การระบาด, หมู่บ้านชาวเขากระเหรี่ยงที่ห่างไกล, อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

Abstract

On 31 March 2023, the CDCU of Umphang hospital, Tak province was notified of chickenpox in a pregnant woman (index case). She was a 25-years-old Karen hilltribe and lived in Mortalua remote Karen community of village no.10, Maechan subdistrict, Umphang district. Preliminary investigation found that she might contract infection from her daughter. The team from CDCU investigated the outbreak to confirm diagnosis and outbreak, identify cases and transmission, describe characteristics of cases by person, time and place, and recommend control measures.

A total of 37 chickenpox cases were identified, giving an attack rate of 15.9%. The outbreak occurred both in school students and family members of a case in this remote community. In the school, the outbreak affected all classes with an overall attack rate of 60.0% (24/40). The most common clinical manifestations were fever and vesicle (100.0%), followed by rash (48.6%). None had complications nor death. The first case in this community with onset on 9 February 2023 might contract infection during traveling on 18 January 2023 from the area to Umphang municipal area and to Mae Sot hospital where there were sporadic cases of chickenpox. The incubation period was about 22 days. Her family members (husband and all 4 children) were subsequently infected, with onset during 9-28 February 2023 (incubation period of 7-19 days). Then, 3 of these 4 children who were students spread the disease in the school. The infected students subsequently spread the disease in family members, including the index case. The pregnant index case recovered with no complication. Her newborn was in good health, with 3,100 body weight. Crowded condition in households (sleeping together, taking meal together, and using the same common spoon) and in the school (many classes in the same room) might increase chickenpox transmission.

Keywords: chickenpox, outbreak, remote Karen village, Umphang district, Tak province

ความเป็นมา

วันที่ 31 มี.ค. 2566 เวลา 20.39 น. ฝ่ายควบคุมโรคติดต่อ โรงพยาบาลอุ้มผาง จังหวัดตาก ได้รับแจ้งจากแผนกผู้ป่วยใน ว่าพบผู้ป่วยสงสัยโรคสุกใส (Chickenpox) จำนวน 1 ราย เป็นหญิงตั้งครรภ์อายุ 25 ปี เชื้อชาติกะเหรี่ยง อาชีพเกษตรกร อาศัยอยู่ในหมู่ 10 กลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ผู้ป่วยตั้งครรภ์ที่ 4 อายุครรภ์ประมาณ 35 สัปดาห์ ให้ประวัติว่า 4 วัน ก่อนมีตุ่มคันตามร่างกาย ปวดแสบ มีไข้ นอนไม่หลับ ทานไม่ได้ ปวดท้อง ท้องแข็ง ทารกดิ้นดี ทางโรงพยาบาลอุ้มผาง ได้ให้บริการตรวจรักษา ผลตรวจสัญญาณชีพเบื้องต้น อุณหภูมิร่างกาย 36.7 องศาเซลเซียส ความดันโลหิต 106/66 มิลลิเมตรปรอท ชีพจร 84 ครั้ง/นาที หายใจ 20 ครั้ง/นาที ค่าออกซิเจนในเลือด 100% น้ำหนัก 55 กิโลกรัม แล้วให้กลับบ้าน ผู้ป่วยได้กลับไปพักบ้านญาติที่หมู่บ้านปะหละทะ วันที่ 1 เม.ย. 2566 มาโรงพยาบาลอุ้มผางเนื่องจากอาการไม่ดีขึ้น ปวดแสบมากขึ้น มีไข้ รักษา ผลตรวจสัญญาณชีพเบื้องต้น อุณหภูมิร่างกาย 39 องศาเซลเซียส ความดันโลหิต 105/67 มิลลิเมตรปรอท ชีพจรเต้น 118 ครั้ง/นาที หายใจ 20 ครั้ง/นาที ค่าออกซิเจนในเลือด 99% แพทย์รับผู้ป่วยเข้ารับการรักษาคือผู้ป่วยใน วินิจฉัยเป็นโรคสุกใส ฝ่ายควบคุมโรคติดต่อ โรงพยาบาลอุ้มผาง ร่วมกับเจ้าหน้าที่ รพ.สต.บ้านเป็งเคลิ่ง และสุขศาลาพระราชทานบ้านเลตองคุ จึงได้ออกสอบสวนโรคในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ระหว่างวันที่ 8 เม.ย. - 16 พ.ค.2566

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยืนยันการวินิจฉัยและการระบาดของโรค
2. เพื่อศึกษาลักษณะทางระบาดวิทยาของโรคตาม บุคคล เวลา และสถานที่
3. เพื่อค้นหาแหล่งโรค วิธีการถ่ายทอดโรค และผู้สัมผัสโรค
4. เพื่อหามาตรการในการควบคุมการระบาดของโรคครั้งนี้ และป้องกันการระบาดในอนาคต

วิธีการศึกษา

การศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา

1. ทบทวนข้อมูลผู้ป่วยโรคสุกใสจากรายงาน 506 ของโรงพยาบาลอุ้มผางตั้งแต่ปีเดือน ม.ค. 2563 - พ.ค. 2566
2. รวบรวมข้อมูลผู้ป่วย โดยใช้แบบสอบถามเฉพาะแบบรายและแบบหลังคาเรือนที่พบผู้ป่วย
3. ค้นหาข้อมูลผู้ป่วยเพิ่มเติมโดยสอบถามครูและนักเรียนในโรงเรียน ผู้สัมผัสในครอบครัวผู้ป่วย และในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว โดยกำหนดนิยามผู้ป่วย ดังนี้

ผู้ป่วยสงสัย (Suspected case) หมายถึง ประชาชนในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว หมู่ 10 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ที่มีอาการใช้ร่วมกับตุ่มน้ำใส โดยมักเริ่มด้วยผื่นแดง ต่อมาเป็นตุ่มน้ำใส ตุ่มหนอง แล้วตกเป็นแผลตกสะเก็ด เริ่มที่ใบหน้าแล้วลามมาที่ลำตัวและแขนขา ระหว่าง เดือน กพ. - พ.ค. 2566

ผู้ป่วยน่าจะเป็น (Probable case) หมายถึง ผู้ป่วยสงสัยที่มีประวัติข้อมูลสัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่ยืนยันโรคสุกใส โดยมีประวัติเชื่อมโยงทางระบาดวิทยาในช่วงเวลาเดียวกัน (กองระบาดวิทยา, 2563)

การศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและในกลุ่มบ้าน

โดยการสำรวจสภาพแวดล้อมในโรงเรียน อาคารเรียนและห้องเรียน การจัดโต๊ะเรียนในห้องเรียนในแต่ละชั้นเรียน และกิจกรรมการเรียนที่อาจทำให้เกิดการแพร่โรคจากนักเรียนที่ป่วยไปสู่เพื่อนนักเรียนคนอื่น ส่วนการสำรวจสภาพแวดล้อมในครัวเรือนในกลุ่มบ้าน ได้แก่ การกินอาหารและการนอนร่วมกันที่อาจทำให้เกิดการแพร่โรคจากผู้ป่วยไปสู่สมาชิกในครอบครัว

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ค่าร้อยละ และอัตราป่วย

ผลการสอบสวนโรค

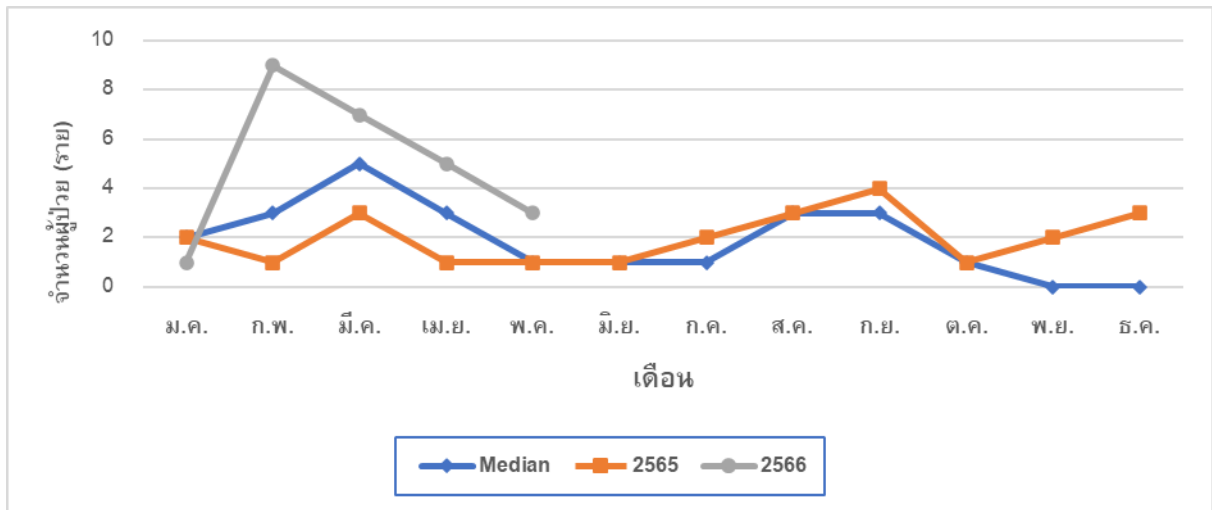
ข้อมูลทั่วไป ของกลุ่มบ้านมอตะหลั่วหมู่ที่ 10 ต.แม่จัน อ.อุ้มผาง

กลุ่มบ้านมอตะหลั่วเป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขา เชื้อสายกะเหรี่ยง มีฤๅษีเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ตั้งอยู่ในหมู่ 10 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ห่างจากตัวอำเภออุ้มผาง 110 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ในหน้าแล้งประมาณ 4 ชั่วโมง หน้าฝนต้องใช้เวลามากกว่า 4 ชั่วโมง มีประชากรรวม 232 คน 33 หลังคาเรือน มีโรงเรียน 1 แห่ง คือ ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) บ้านมอตะหลั่ว ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งหมด 40 คน มีครูสอน 2 คน มีอาคารเรียน 2 หลัง ชาวบ้านมีอาชีพหลักทำนาและเลี้ยงสัตว์(ควาย) ในหมู่บ้านไม่มีสถานบริการสาธารณสุขชุมชน หากเจ็บป่วยจะต้องไปรับบริการที่สุขศาลาพระราชทานบ้านเลตองค

ผู้ป่วยโรคสุกใสที่รายงานในระบบเฝ้าระวังโรค 506 อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ซึ่งพบว่าผู้ป่วยในช่วงเดือนเดือนกพ. - พค. 2566 สูงกว่าปี 2565 และค่ามัธยฐาน 3 ปีย้อนหลัง ในช่วงเวลาเดียวกันสำหรับกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว พบว่าตั้งแต่ปี 2563 ถึง พ.ค. 2566 พบผู้ป่วยเพียงรายเดียว คือ Index case ที่เป็นหญิงตั้งครรภ์และป่วยในปี 2566 (ดังรูปที่ 1)

ผู้ป่วยโรคสุกใสรายแรก (First case) ในกลุ่มบ้านมอตะหลั่วผู้ป่วยรายแรกของกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว หมู่ที่ 10 ต.แม่จัน อ.อุ้มผาง เป็นหญิงแต่งงานแล้วอายุ 36 ปี เริ่มป่วยด้วยโรคสุกใสวันที่ 9 ก.พ. 2566 ซึ่งน่าจะติดโรคสุกใสในระหว่างการเดินทางจากหมู่บ้านไปรักษาโรค ที่คลินิกหูดอกจุม รพ.แม่สอด ในวันที่ 18 ม.ค. 2566 ซึ่งในช่วงเดือน ม.ค. 2566 พบรายงานผู้ป่วยโรคสุกใสประปราย ใน อ.อุ้มผาง และ อ.แม่สอด โดยผู้ป่วยรายแรกนี้มีระยะฟักตัวประมาณ 22 วัน อย่างไรก็ตามเนื่องจากการให้ข้อมูลของผู้ป่วยย้อนหลังเป็นเวลานาน อาจมีผลต่อความคลาดเคลื่อนในการให้ข้อมูลของผู้ป่วยได้ ต่อมาพบผู้สัมผัสในครอบครัวเกือบทั้งหมดของผู้ป่วยรายแรกนี้ ได้ป่วยเป็นโรคสุกใสตามมา ซึ่งได้แก่ สามี และบุตรทั้ง 4 ราย ยกเว้นลูกชายคนโต ซึ่งไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนซึ่งอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยไม่ได้กลับมาบ้านเลยในช่วงที่สมาชิกในครอบครัวป่วยเป็นโรคสุกใส ผู้สัมผัสในครอบครัวของผู้ป่วยรายแรกซึ่งพบป่วยตามมา เริ่มป่วยระหว่างวันที่ 9-28 ก.พ. 2566 โดยมีระยะฟักตัวของโรคประมาณ 7-19 วัน (ตารางที่ 1)

รูปที่ 1 จำนวนผู้ป่วยสุกใสในระบบรายงาน 506 อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ม.ค. 2565 - พ.ค. 2566 จำนวนรายเดือน เปรียบเทียบกับค่ามัธยฐาน 3 ปี ย้อนหลัง (พ.ศ. 2563-2565)

ตารางที่ 1 การป่วยด้วยโรคสุกใส ของผู้สัมผัสในครอบครัวของผู้ป่วยรายแรก กลุ่มบ้านมอตะหลั่ว หมู่ที่ 10 ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ก.พ. - มี.ค. 2566

ลำดับที่	อายุ (ปี)	เพศ	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	อาชีพ	วันเริ่มป่วย	ระยะฟักตัว (วัน)
1 (รายแรก)	36	หญิง	ภรรยา	เกษตรกรกรรม	9 ก.พ. 2566	22*
2	36	ชาย	สามี	เกษตรกรกรรม	16 ก.พ. 2566	7
3	10	ชาย	บุตร	นักเรียนชั้น ป.3	18 ก.พ. 2566	9
4	4	ชาย	บุตร	ในปกครอง	20 ก.พ. 2566	11
5	6	หญิง	บุตร	นักเรียนอนุบาล	23 ก.พ. 2566	14
6	12	ชาย	บุตร	นักเรียนชั้น ป.5	28 ก.พ. 2566	19

*คำนวณจำนวนวัน จากวันที่เดินทางออกนอกหมู่บ้าน ซึ่งน่าจะเป็นวันที่ติดเชื้อ ถึงวันที่เริ่มมีอาการป่วย

การระบาดใน ศศช. บ้านมอตะหลั่วจากผู้ป่วยรายแรกของกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ซึ่งได้แพร่โรคให้กับบุตรซึ่งอยู่ในวัยเรียน 3 ราย โดยเป็นนักเรียนชั้นอนุบาล ป.3 และ ป.5 ใน ศศช. บ้านมอตะหลั่ว ทำให้มีการระบาดอย่างกว้างขวางภายใน ศศช. แห่งนี้ โดยพบนักเรียนป่วยรวม 24 ราย จากนักเรียนทั้งหมด 40 ราย คิดเป็นอัตราป่วยร้อยละ 60.0 โดยพบในทุกชั้นเรียน ส่วนครู 2 รายไม่พบป่วย เนื่องจากมีประวัติเคยเป็นสุกใสแล้วตอนเป็นเด็ก (ตารางที่ 2) เมื่อจำแนกตามเพศพบว่า อัตราป่วยเพศชาย (ร้อยละ 63.6) สูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 55.6) (ตารางที่ 3) เมื่อจำแนกตามอายุพบผู้ป่วยทุกช่วงอายุ อัตราป่วยสูงสุดในช่วงอายุระหว่าง 5-9 ปี (ร้อยละ 66.7)

ตารางที่ 2 จำนวนและอัตราป่วยโรคสุกใสใน ศศช.บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
 จำแนกตามชั้นเรียน กพ. - พค. 2566

ชั้นเรียน	จำนวนนักเรียนทั้งหมด	จำนวนผู้ป่วย	อัตราป่วย (ร้อยละ)
อนุบาล	15	11	73.3
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 1	6	2	33.3
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 2	5	4	80.0
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 3	2	1	50.0
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 4	5	2	40.0
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 5	4	2	50.0
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 6	3	2	66.7
รวมนักเรียน	40	24	60.0
ครู	2	0	0

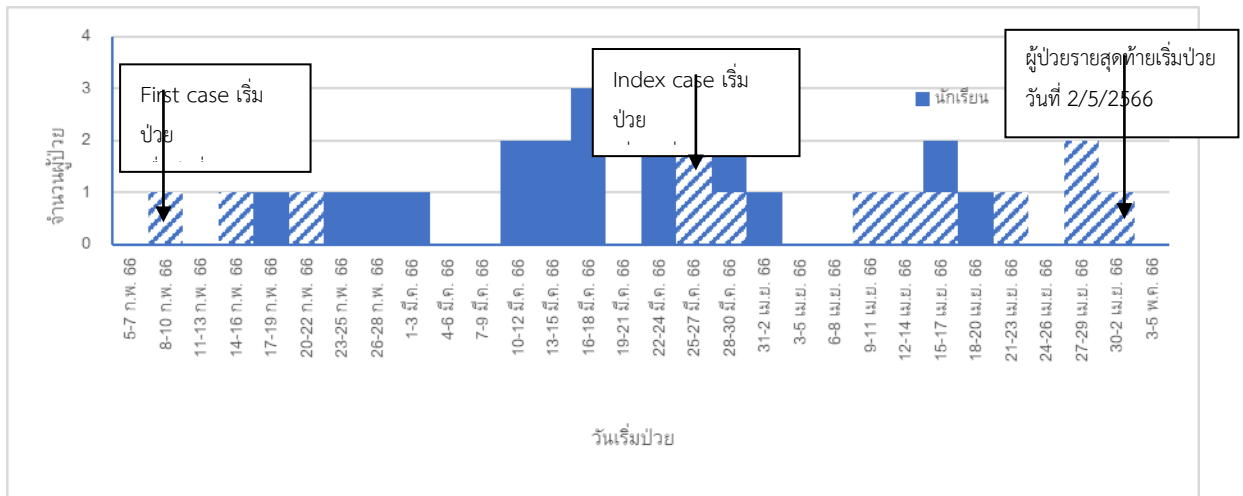
ตารางที่ 3 จำนวนและอัตราป่วยโรคสุกใสใน ศศช.บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
 จำแนกตามเพศและอายุ กพ. - พค. 2566

ชั้นเรียน	จำนวนนักเรียนทั้งหมด	จำนวนผู้ป่วย	อัตราป่วย (ร้อยละ)
รวมนักเรียน	40	24	60.0
เพศ			
ชาย	22	14	63.6
หญิง	18	10	55.6
อายุ (ปี)			
< 5	5	3	60.0
5-9	21	14	66.7
10-14	14	7	50.0

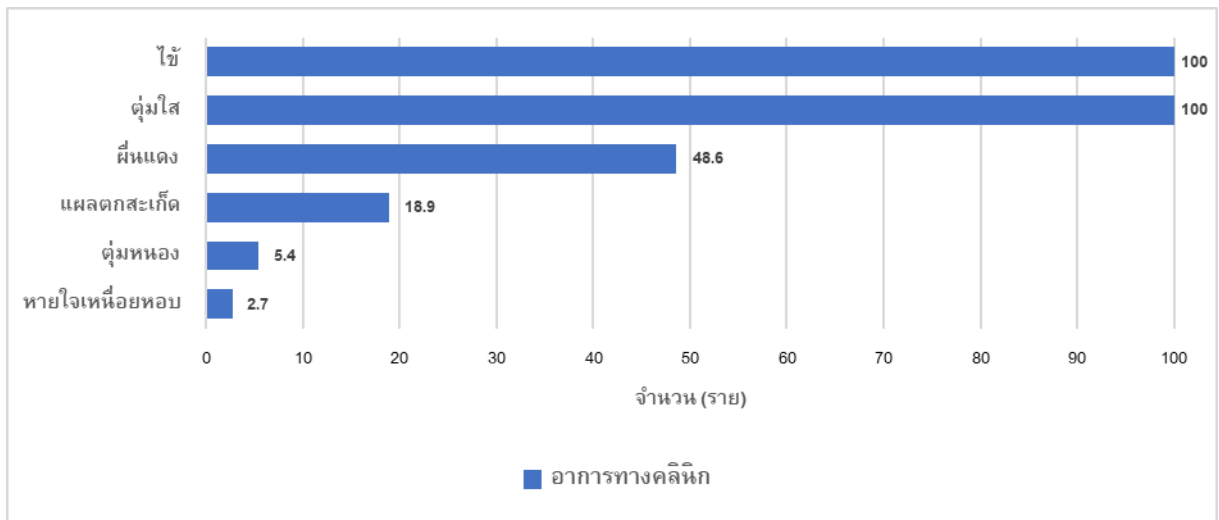
จำนวนผู้ป่วยโรคสุกใสในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว จำแนกตามวันเริ่มป่วยและอาชีพ จากการสอบสวนโรคพบว่า ผู้ป่วยรายแรกเริ่มป่วยวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2566 หลังจากนั้นก็มีการแพร่โรคทั้งในโรงเรียนจากบุตรของผู้ป่วยรายแรก และต่อไปในครอบครัวที่มีผู้ป่วย โดยพบผู้ป่วยรายสุดท้ายในวันที่ 2 พฤษภาคม 2566 หลังจากนั้นได้เฝ้าระวังติดตามอีก 42 วัน ไม่พบผู้ป่วยเพิ่มในชุมชน (รูปที่ 2)

อาการทางคลินิกของผู้ป่วยโรคสุกใสในกลุ่มหมู่บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก พบว่าผู้ป่วยโรคสุกใสทั้ง 37 ราย มีอาการไข้และตุ่มน้ำใส คิดเป็นร้อยละ 100.0 รองลงมาเป็นผื่นแดง คิดเป็นร้อยละ 48.6 (รูปที่ 3)

รูปที่ 2 จำนวนผู้ป่วยโรคสุกใสในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก จำแนกตามวันเริ่มป่วยและอาชีพ กพ. - พค. 2566 (n=37)

รูปที่ 3 อาการทางคลินิกของผู้ป่วยโรคสุกใสในกลุ่มหมู่บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก กพ. - พค. 2566 (n=37)

จากการสัมภาษณ์ผู้ป่วยทั้ง 37 ราย พบว่าผู้ป่วยเกือบทั้งหมดไม่ไปรักษาที่โรงพยาบาลหรือสถานบริการสาธารณสุขเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกล ซึ่งผู้ป่วยรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรและชื่อยาฆารักษากันเอง มีเพียง 1 รายที่ไปรักษาในสุศาลาพระราชทานบ้านเลตองคุ (First case) และมี 1 ราย ไปรักษาในโรงพยาบาลอุ้มผาง (Index case) โดย Index case เป็นหญิงตั้งครรภ์อายุ 25 ปี เชื้อชาติกะเหรี่ยง อาชีพเกษตรกร อาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ผู้ป่วยตั้งครรภ์ที่ 4 เริ่มป่วยวันที่ 27 มี.ค. 2566 โดยผู้ป่วยมีไข้ อุณหภูมิร่างกาย 39 องศาเซลเซียส และมีตุ่มคันตามร่างกาย และต่อมาเป็นตุ่มน้ำใส จากการตรวจร่างกายพบลักษณะเป็น lesion in different stage ผื่น erythematous papule, vesicle, blisters,

crust and scabs กระจายทั้งตัว แพทย์รับผู้ป่วยเข้ารับการรักษาเป็นผู้ป่วยใน วินิจฉัยเป็นโรคสุกใส ผู้ป่วยไม่มีอาการปอดอักเสบ ได้รับการรักษาด้วยยา acyclovir 800 mg รับประทานวันละ 5 ครั้ง ติดต่อกัน 5 วัน

บุตรของผู้ป่วยรายนี้ คลอดเมื่อวันที่ 17 เม.ย.2566 เพศชาย ชีพจรเต้น 150 ครั้ง/นาที หายใจ 58 ครั้ง/นาที อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส ค่าออกซิเจนในเลือด 96% น้ำหนักแรกคลอด 3,130 กรัม รอบศีรษะ 34 เซนติเมตร รอบอก 32 เซนติเมตร ลำตัวยาว 55 เซนติเมตร APGAR score ที่ 1 นาที 5 นาที และ 10 นาที เท่ากับ 9, 10 และ 10 ตามลำดับ อาการแรกคลอด/ลักษณะทั่วไปของทารก รูปร่างทั่วไปปกติ ดิ้นดี ร้องเสียงดัง หายใจสม่ำเสมอ ตัวเด็กแดงดี ปลายมือปลายเท้าซีดเล็กน้อย ไม่มีไข้ ไม่มีตุ่มใส ผลตรวจ Microbilirubin 10 mg%, HCT 46 % วันที่ 23 เม.ย. 2566 มาตามนัด หายใจสม่ำเสมอ ไม่เหนื่อย ดูคนมได้ สะดือแห้ง ยังไม่หลุด Micro bilirubin 16 mg% HCT 48 % ได้รับการวินิจฉัยเป็น Neonatal jaundice ให้การรักษาโดยการส่องไฟ Phototherapy จนได้ค่า Microbilirubin 9.9 mg% จึงให้กลับบ้านได้ ในครอบครัวผู้ป่วยประกอบด้วยสามี และบุตรอีก 3 ราย ซึ่งเป็นนักเรียนทั้ง 3 ราย โดยลูกสาวคนโตซึ่งเป็นนักเรียนป่วยก่อนในวันที่ 17 มีค. 2566 และบุตรอีก 2 ราย รวมทั้งผู้ป่วย Index case ได้ทยอยป่วยตามมาในวันที่ 24, 26 และ 27 มีค. 2566 ส่วนสามีซึ่งเคยป่วยในตอนที่เด็กแล้วไม่พบว่าป่วย เนื่องจากโรคสุกใสเป็นโรคที่มีลักษณะอาการและอาการแสดงที่จำเพาะ โดยสามารถวินิจฉัยได้จากอาการและอาการแสดงของผู้ป่วย ดังนั้นผู้ป่วยทั้ง 37 ราย จึงไม่ได้รับการเก็บตัวอย่างส่งตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ

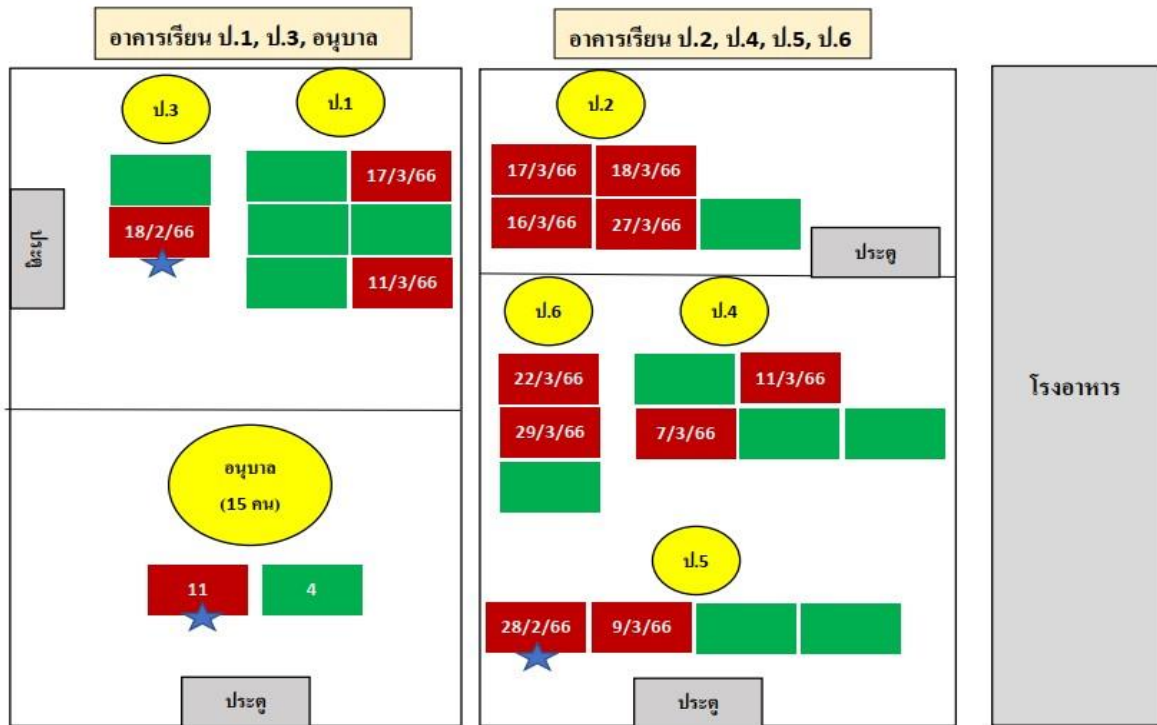
การศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและในหมู่บ้าน

ผู้ป่วยโรคสุกใสใน ศศช. บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก จำแนกตามห้องเรียนและวันเริ่มป่วย กพ. - พค. 2566 โรงเรียนแห่งนี้เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 มีอาคารเรียน 2 หลัง และโรงอาหาร 1 หลัง โดย 1 ห้องเรียน จะประกอบด้วยหลายชั้นเรียนเนื่องจากนักเรียนแต่ละชั้นมีไม่กี่คน (รูปที่ 4) ส่วนนักเรียนอนุบาลจะมีการนอนติดกันทั้งคนป่วยและคนไม่ป่วย โดยครูไม่ได้แยกคนป่วยกับคนไม่ป่วยออกจากกัน เนื่องจากห้องเรียนมีเพียงห้องเดียวและแคบ ช่วงพักรับประทานอาหารกลางวัน นักเรียนทั้งหมดจะรับประทานอาหารพร้อมกันในโรงอาหาร เวลาที่นักเรียนนั่งรับประทานอาหารจะหันหน้าเข้าหากันและทางโรงเรียนไม่ได้แยกโต๊ะระหว่างคนป่วยกับคนไม่ป่วยออกจากกัน (รูปที่ 5) และทางโรงเรียนไม่ได้ปิดการเรียนการสอนในช่วงที่เริ่มพบการระบาด หรือให้คนที่ป่วยหยุดพักการเรียนเนื่องจากเป็นช่วงที่นักเรียนจะต้องสอบ (รูปที่ 6)

โรงเรียนมีนักเรียน 40 คน ครู 2 คน อาคารเรียนที่ 1 ห้องที่ 1 ประกอบด้วยชั้น ป.4, ป.5 และ ป.6 มีนักเรียน 12 คน ป่วยด้วยโรคสุกใส 6 คน (ร้อยละ 50) อาคารเรียนที่ 1 ห้องที่ 2 ประกอบด้วยชั้นป.2 มีนักเรียน 5 คน ป่วยด้วยโรคสุกใส 4 คน (ร้อยละ 80) อาคารเรียนที่ 2 ห้องที่ 1 ประกอบด้วยชั้นป.1 และป.3 มีนักเรียน 8 คน ป่วยด้วยโรคสุกใส 3 คน (ร้อยละ 37.5) อาคารเรียนที่ 2 ห้องที่ 2 เป็นนักเรียนอนุบาลทั้งหมดมีนักเรียน 15 คน ป่วยด้วยโรคสุกใส 11 คน (ร้อยละ 73.3) จากการสอบสวนโรค

พบว่า การระบาดได้เริ่มจากบุตรทั้งสามรายของผู้ป่วยรายแรกในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ที่เรียนในชั้นอนุบาล ป.1 และ ป.5 หลังจากนั้นก็มีเพื่อนนักเรียนคนอื่นทยอยป่วยตามมา

รูปที่ 4 ผู้ป่วยโรคสุกใสใน ศศช. บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภอกู้อุ้มผาง จังหวัดตาก จำแนกตาม ห้องเรียนและวันเริ่มป่วย กพ. - พค. 2566

รูปที่ 6 ห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ศศช.บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภอกู้อุ้มผาง จังหวัดตาก

รูปที่ 7 โรงอาหารของ ศศช.บ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ลักษณะบ้านของชาวบ้านในหมู่บ้านมอตะหลั่วส่วนใหญ่สร้างแบบยกพื้นสูง บ้านจะสร้างด้วยไม้ไผ่ จะกันด้วยฟาก มุงหลังคาทำด้วยใบตองตึง ในบ้านหลังหนึ่งจะมีเพียงห้องเดียว ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อแม่และ ลูกที่ยังเล็กได้นอนรวมกัน ส่วนลูกที่โตแล้วจะนอนห้องหัวพระ กับตายายโดยนอนติดๆ กัน หากลูกสาว ลูกชายโตแล้วจะมีการสร้างห้องนอนแยกเพิ่ม เด็กๆ ในบ้านจะมักใช้ผ้าเช็ดตัวร่วมกัน รับประทานอาหาร ร่วมกัน ใช้ช้อนและจานร่วมกัน ซึ่งลักษณะความเป็นอยู่ในครอบครัวน่าจะเอื้อต่อการระบาดของในครอบครัว เมื่อมีสมาชิกผู้หนึ่งได้ป่วยเป็นโรคสุกใส

จากการสอบสวนโรคพบว่า เด็กนักเรียนและสมาชิกในครอบครัว ทั้งหมดไม่มีประวัติการได้รับ วัคซีนป้องกันโรคสุกใสมาก่อน โดยเด็กนักเรียนที่ไม่ป่วย และสมาชิกในครอบครัวผู้ป่วยที่ไม่ป่วยตามมา ส่วนใหญ่มีประวัติเคยป่วยเป็นโรคสุกใสแล้ว ส่วนที่เหลือไม่อยู่ในกลุ่มบ้านในช่วงการระบาด หรือจำไม่ได้ ว่าเคยป่วย

มาตรการควบคุมโรคที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

1. ค้นหาและสอบสวนโรคเพิ่มเติมในผู้ที่สัมผัสผู้ป่วยในโรงเรียนและในชุมชน
2. แจ้งผู้นำชุมชนรับทราบถึงสถานการณ์โรคระบาดของโรคสุกใสในโรงเรียนแห่งนี้
3. ให้สูชศึกษาคุณครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยเน้นการแยกผู้ป่วย หลีกเลี่ยงการสัมผัสคลุกคลี ไม่ใช้สิ่งของร่วมกันกับผู้ป่วย และทำความสะอาดของเล่น ของใช้ในโรงเรียน และให้ความรู้แก่ผู้ที่กำลังป่วย เรื่องการดูแลตนเอง และเฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อน เนื่องจากโรคนี้สามารถรักษาหายได้เอง

4. รายงานสถานการณ์ให้สาธารณสุขอำเภอ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในพื้นที่ใกล้เคียงเฝ้าระวังโรคสุกใสในพื้นที่เขตรับผิดชอบของตัวเอง

จากการเฝ้าระวังโรคสุกใสในพื้นที่ต่อมาอีก 6 สัปดาห์หลังจากพบผู้ป่วยรายสุดท้าย ไม่พบผู้ป่วยรายใหม่เพิ่ม

อภิปรายผลการศึกษา

การระบาดของโรคสุกใสในครั้งนี้พบว่าเป็นลักษณะของการระบาดจากคนหนึ่งสู่คนอื่น เนื่องจากพบว่าผู้ป่วยรายแรก (First case) เริ่มป่วยด้วยโรคสุกใสวันที่ 9 ก.พ. 2566 ซึ่งน่าจะติดโรคสุกใสในระหว่างการเดินทางจากหมู่บ้านไปรักษาโรค ที่คลินิกหูดอกจุก รพ.แม่สอด ในวันที่ 18 ม.ค. 2566 ซึ่งในช่วงเดือน ม.ค. 2566 พบรายงานผู้ป่วยโรคสุกใสประปราย ใน อ.อุ้มผาง และ อ.แม่สอด หลังจากผู้ป่วยกลับมาจากโรงพยาบาลได้ 2 สัปดาห์เริ่มมีอาการไข้ ผื่นแดง และต่อมาเป็นตุ่มใส โดยอีก 1 สัปดาห์ต่อมาพบผู้ป่วยรายที่ 2 ที่อาศัยในบ้านผู้ป่วย จากนั้นพบสามีและบุตรติดเกือบหมดทั้งบ้าน มีเพียงลูกชายคนโตซึ่งออกไปเรียนที่อื่นและเพิ่งกลับมาอยู่บ้าน จึงทำให้ไม่ติดเชื้อในช่วงนั้น แต่มาติดเชื้อในช่วงการระบาดท้ายๆ และทุกคนในบ้านไม่มีใครมีประวัติเป็นสุกใสมาก่อนหรือฉีดวัคซีนโรคสุกใส เมื่อบุตรทั้งสามรายของผู้ป่วยรายแรกไปโรงเรียน ต่อมาพบว่ามีนักเรียนในโรงเรียนป่วยตามๆ กันมา และนักเรียนที่ติดโรคสุกใสจากโรงเรียน ก็กลับมาแพร่โรคให้กับคนที่บ้าน ส่งผลให้ผู้ป่วยหญิงตั้งครรภ์รายแรกที่มาโรงพยาบาลอุ้มผางติดโรคสุกใสจากลูกที่ไปโรงเรียน โดยผู้ป่วยมารักษาที่โรงพยาบาลอุ้มผางด้วยอาการไข้และผื่นมา 4 วัน มีปวดแสบร้อนที่ผื่น จากการตรวจร่างกายพบลักษณะเป็น lesion in different stage ผื่น erythematous papule, vesicle, blisters, crust and scabs กระจายทั่วตัว ซึ่งลักษณะนี้ถือเป็น typical lesion ของ chickenpox แพทย์ที่รักษาจึงไม่ได้ส่งตรวจเพิ่มเติมเพื่อยืนยันการวินิจฉัย

โรคสุกใสนั้นมักพบการระบาดในสถานที่ค่อนข้างแออัด และมีโอกาสการสัมผัสใกล้ชิดระหว่างผู้ป่วยกับผู้อื่นหลายคน เช่น ในครอบครัว โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เรือนจำ เป็นต้น(ชนาธิป ไชยเหล็ก, พัชรภรณ์ เดชบุรัมย์, ศุภณัฐ วงศานุพันธ์ และธนวิ จันทร์เทียน,2564 ; นัฐพนธ์ เอกรักษ์รุ่งเรือง, พรรณราย สามิตรสุวรรณ และพิชามญ์ เขาวนปรีชา,2552; ปวีณา อังคนานุกิจ และสุภาพ พิทักษ์,2559 ; วิทยา บุญเลิศเกิดไกร, วิชา อภิสกุลโรจน์, ณรงค์ สุ่นปาน, อัญชลี มงกุฎทอง, อนุรักษ์ ศรีสุข และปรีชา สร้อยสน,2556 ; สราวุธ หิริ, ศิริรินทร์ ศรีสุพรรณ, นันทนา จินา, จอมขวัญ แก้วบำรุง, รัตนา ชูจิต, ศจี เรืองศรี และคณะ,2552 ; สิริทัย จารุพูนผล และทัศนียา อุมัษฐีเยร ,2553 ; สุจิตรา กตัญญูทิศา, สุธี สฤกษ์ศิริ .,2557) สำหรับการระบาดครั้งนี้พบว่า จากวิถีชีวิตของชาวบ้านกลุ่มบ้านนี้มักจะใช้ของร่วมกัน นอนติดกัน ใช้ผ้าห่มร่วมกัน ไม่มีการแยกผู้ป่วยกับผู้ไม่ป่วยออกจากกัน รับประทานอาหารโดยใช้ช้อนกลางร่วมกัน ส่วนในโรงเรียนพบว่า 1 ห้องเรียน จะประกอบด้วยหลายชั้นเรียนเนื่องจากนักเรียนแต่ละชั้นมีไม่กี่คน โรงเรียนมีอาคารเรียนเพียง 2 อาคาร ส่วนนักเรียนอนุบาลจะมีการนอนติดกันทั้งคนป่วยและคนไม่ป่วย โดยครูไม่ได้แยกคนป่วยกับคนไม่ป่วยออกจากกัน เนื่องจากห้องเรียนมีเพียงห้องเดียวและแคบ ช่วงพัก

รับประทานอาหารกลางวัน นักเรียนทั้งหมดจะรับประทานอาหารพร้อมกันในโรงอาหาร เวลานั้นนักเรียนนั่งรับประทานจะหันหน้าเข้าหากันและทางโรงเรียนไม่ได้แยกโต๊ะระหว่างคนป่วยกับคนไม่ป่วยออกจากกัน และทางโรงเรียนไม่ได้ปิดการเรียนการสอนในช่วงที่เริ่มพบการระบาด หรือให้คนที่ป่วยหยุดพักการเรียน เนื่องจากเป็นช่วงที่นักเรียนจะต้องสอบ และใกล้ปิดเทอมและไม่ได้กันผู้ป่วยแยกออกจากคนที่ไม่ป่วย ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการแพร่กระจายของโรคสุกใสได้รวดเร็ว เนื่องจากสภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในชุมชนเอื้อต่อการแพร่โรคสุกใส

ปัญหาและข้อจำกัดในการสอบสวนโรค

1. พื้นที่ที่พบการระบาดของโรคสุกใสอยู่ไกล ทำให้การออกไปสอบสวนโรคลำบาก และการเดินทางเข้าหรือออกจากหมู่บ้านค่อนข้างลำบาก ชาวบ้านจึงไม่ค่อยออกมารักษาในโรงพยาบาล หรือสถานบริการสาธารณสุข
2. ผู้ป่วยสุกใสที่ป่วยมานานแล้ว อาจจำวันเริ่มป่วยคลาดเคลื่อนได้
3. นักเรียนที่เป็นเด็กเล็ก โดยเฉพาะชั้น ป.1 และอนุบาล มีปัญหาในการสื่อสาร

สรุปผลการศึกษา

ผลจากการสอบสวนการระบาดของโรคสุกใสในกลุ่มบ้านมอตะหลั่ว ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก พบการระบาดทั้งใน ศศช. บ้านมอตะหลั่ว และในครอบครัวของผู้ป่วย โดยพบผู้ป่วยรวม 37 ราย ไม่พบผู้มีภาวะแทรกซ้อนหรือเสียชีวิต สำหรับการระบาดใน ศศช. แห่งนี้ พบนักเรียนป่วยรวม 24 ราย จากทั้งหมด 40 ราย อัตราป่วยร้อยละ 60.0 โดยพบในทุกชั้นเรียน การระบาดในครั้งนี้อาจเนื่องจากการสัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยทั้งใน ศศช. และในครอบครัว โดยทาง ศศช. ไม่ได้มีมาตรการในการช่วยควบคุมโรค ไม่มีการแยกผู้ป่วยออกจากคนที่ยังไม่ป่วย เนื่องด้วยมีข้อจำกัดในอาคารเรียน และทางโรงเรียนไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ดูแลพื้นที่ เข้ามาควบคุมโรคตั้งแต่เริ่มแรก

ข้อเสนอแนะ

1. เมื่อพบการระบาดของโรค โรงเรียนควรแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ดูแลพื้นที่ เพื่อดำเนินการควบคุมโรคทันที ซึ่งรวมถึงการแยกผู้ป่วยออกจากผู้ที่ไม่ป่วย หรือการพิจารณาปิดโรงเรียน
2. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ครูและนักเรียน เกี่ยวกับโรคติดต่อที่พบบ่อยในโรงเรียน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายแพทย์วิทยา สวัสดิวุฒิมงคล ที่ให้คำปรึกษาในการสอบสวนโรคครั้งนี้ และคุณครู ศศช. บ้านมอตะหลั่ว ที่อำนวยความสะดวกและช่วยติดตามผู้ป่วยในการสอบสวนโรค

เอกสารอ้างอิง

กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค.(2563). นิยามโรคและแนวทางการรายงานโรคติดต่ออันตราย และโรคติดต่อที่ต้องเฝ้าระวังในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพมหานคร: หจก.แคนนากราฟฟิค.

ชนาธิป ไชยเหล็ก, พัชรภรณ์ เดชบุรีรัมย์, ศุภณัฐ วงศานุพันธ์ และธนวดี จันทร์เทียน. (2564). การสอบสวนการระบาดของโรคสกุสใสในสามเณร ณ โรงเรียนพระปริยัตธรรมแห่งหนึ่ง เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2562. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 52(19), 269-77.

นัฐพนธ์ เอกรักษ์รุ่งเรือง, พรรณราย สามิตรสุวรรณ และพิชามญ์ เขาวนปรีชา. (2552). ระบาดวิทยาของโรคสกุสใสที่ระบาดในชุมชนจังหวัดอุดรดิตร ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2550. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 40(11), 173-9.

ปวีณา อังคนานุกิจ และสุภาพ พิทักษ์. (2559). การสอบสวนการระบาดของโรคสกุสใสในโรงเรียนพระปริยัตธรรม เขตบางนา กรุงเทพมหานคร วันที่ 29 เมษายน-1 สิงหาคม 2559. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 47(51), 801-7.

วิทยา บุญเลิศเกิดไกร, วิชา อภิสกุลโรจน์, ณรงค์ สุ่นปาน, อัญชลี มงกุฎทอง, อนุรักษ์ ศรีสุข และปรีชา สร้อยสน. (2556). การระบาดของโรคสกุสใสในทัตสถานแห่งหนึ่ง ตำบลเนินหอม อำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรี เดือนพฤษภาคม 2555. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 44(9), 129-33.

สรารุท หิริ, ศิริรินทร์ ศรีสุพรรณ, นันทนา จินา, จอมขวัญ แก้วบำรุง, รัตนา ชูจิต, ศจี เรืองศรี และคณะ. (2552). การสอบสวนการระบาดของโรคสกุสใส ในโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง ตำบลนาเตย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา วันที่ 10-15 กันยายน 2551. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 40(31), 513-9.

สิริทัย จารุพูนผล และทัศนียา อุมัษเฐียร. (2553). การสอบสวนการระบาดของโรคสกุสใสในโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร กรกฎาคม-กันยายน 2552. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 41(33), 525-8.

สุจิตรา กตัญญูทิตา, สุธี สฤษณ์ศิริ. (2557). การระบาดของโรคสกุสใสในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งหนึ่ง เขตทวีวัฒนากรุงเทพมหานคร เดือนกันยายน - ตุลาคม 2554. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์, 45(4), 52-6.